

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
комплексної кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
Управління банками на фінансовому ринку

на тему: «Управління кредитним ризиком в банку»
(назва теми)

Виконавці:

Студент 6 курсу, групи 62 кредитно-економічного факультету

Ткаченко Дмитро Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Студент 6 курсу, групи 62 кредитно-економічного факультету

Шевченко Олег Віталійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

___д.е.н., професор___

(науковий ступінь, вчене звання)

Коваленко Вікторія Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нинішній стан розвитку банківської системи України вказує на те, що банки спрямовують недостатньо зусиль щодо здійснення ефективного управління контролем виконання умов кредитних операцій. Наслідком цього є значний ріст обсягів проблемних активів. Відповідно ми можемо стверджувати, що без належної реакції дана тенденція може призвести до дестабілізації банківського сектору в Україні. Саме тому нині необхідно впроваджувати заходи, які будуть спрямовані на збільшення ефективності банківського контролю за кредитними операціями, яка сприятиме ефективній організації кредитного процесу та мінімізації обсягу неповернених кредитів. Важливою умовою ефективного і стабільного функціонування банку є формування дієвого механізму управління кредитним ризиком та контролю за ним, адже саме належний контроль рівня кредитного ризику дасть змогу не тільки запобігти можливим втратам банку від кредитної діяльності, але й також не допустити виникнення будь-яких проблем із ліквідністю та платоспроможністю. Відповідно, потрібне поглиблення теоретичних засад, розкриття методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення способів та методів мінімізації кредитного ризику в банках з метою реалізації тактичних та стратегічних цілей забезпечення фінансової стійкості банківського сектору.

Різноманітні підходи до управління кредитним ризиком у комерційному банку в умовах економічної кризи висвітлені у працях О.І. Барановського, О.Д. Вовчак, О.В. Дзюблюка, О.В. Крухмаль. Проблеми дослідження кредитного ризику банку освітлені в низці публікацій таких зарубіжних науковців, як К. Браун, Е. Альтман, Д. Даффі, Т. Кох, Дж. Бессіс, Д. Ландо, С. Кабушкін, П. Роуз. Великий внесок у теорію і практику управління кредитним ризиком банків також зробили вітчизняні науковці, такі як: В. Віплінський, В. Вовк, Г. Азаренкова, К. Д'яконов, В. Коваленко, В. Корнеєв, Г. Карчева, С. Науменкова, Л. Прийдун, Л. Примостка, І. Сало, В. Сидоренко, В. Подчесова, Н. Ткаченко, Р. Слав'юк, Р. Шевченко.

Актуальність вирішення наведених питань та їх практична значимість зумовили вибір нами теми магістерського дослідження.

Мета дослідження – поглиблення теоретичних засад, обґрунтування методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення методів управління кредитним ризиком в банках України.

Завдання дослідження:

- з'ясувати сутність кредитного ризику банку та розкрити його характеристики;
- поглибити розуміння економічного змісту управління кредитним ризиком комерційного банку;
- визначати структуру, завдання, функції та принципи управління кредитним ризиком банку;

- охарактеризувати методи управління кредитним ризиком банку та розробити рекомендації щодо їх удосконалення;
- провести кількісну оцінку рівня кредитного ризику вітчизняних комерційних банків;
- оцінити існуючу практику управління кредитним ризиком в комерційних банках України, визначити його особливості та порівняти з світовим досвідом;
- визначити методичні підходи до оцінки якості контролю кредитного ризику в комерційному банку;
- розробити пропозиції щодо удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення контролю та управління кредитним ризиком банку.

Об’єкт дослідження – процес управління кредитним ризиком комерційного банку.

Предмет дослідження – теоретичні засади, методичні підходи та прикладні аспекти управління кредитним ризиком комерційного банку.

Методи дослідження. У роботі використовувалися загальнонаукові та емпіричні методи для досягнення мети дослідження і розв’язання поставлених завдань: логічного узагальнення, індукції і дедукції, аналізу та синтезу – при дослідженні теоретичних засад управління кредитним ризиком; економічного, статистичного та порівняльного аналізу – для оцінки рівня кредитних ризиків вітчизняного банківського сектору; кореляційно-регресійного методу та кластерного аналізу – для дослідження макроекономічного впливу на прострочену заборгованість; факторного аналізу – при дослідженні факторів впливу на процеси управління кредитним ризиком комерційних банків; наукового абстрагування, моделювання – при розробленні системи заходів щодо удосконалення системи управління кредитним ризиком в банках.

Інформаційна база дослідження. Законодавчі акти України та нормативно-правові документи, які регламентують діяльність банків в Україні, наукові праці закордонних і вітчизняних учених за темою дослідження, фінансова звітність банків, огляди інформаційно-аналітичних та рейтингових агентств, матеріали науково-практичних конференцій, а також ресурси Інтернет.

Публікації. Основні теоретичні та методологічні положення магістерської дипломної роботи доповідалися, обговорювалися та одержали позитивну оцінку на міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права”.

Основні наукові положення, висновки та результати дослідження опубліковано в 3 наукових працях загальним обсягом 26 друк. арк., у тому числі одна стаття обсягом 14 друк. арк., яка надрукована в «Науковий погляд: економіка та управління», 2 тези обсягом 12 друк. арк., надруковані в «Збірник наукових праць студентів кредитно-економічного факультету Одеського Національного економічного факультету» та міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та права”.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (111 найменувань)

та одного додатку. Загальний обсяг роботи становить 147 сторінок. Основний зміст викладено на 130 сторінках. Робота містить 25 таблиць, 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «*Теоретичні основи управління кредитним ризиком*» досліджено поняття та сутність кредитного ризику, його значення в діяльності банків; проаналізовано методичні аспекти та організаційно-інформаційне забезпечення управління кредитним ризиком банків.

За результатами проведеного дослідження у першому розділі зроблені наступні висновки. Кредитний ризик – це грошове вираження імовірнісного відхилення фактичних результатів з надання позичок від очікуваних (настання ризикової події) внаслідок невизначеності дії екзогенних та ендогенних факторів як відповідної реакції на керування рішеннями, пов'язаними з кредитуванням. Він не обмежується межами грошового виміру імовірнісного відхилення реалій від прогнозів, і охоплює сферу вилучення додаткової незапланованої вигоди (доходу, прибутку) порівняно з прогнозованими ризиковими подіями в умовах подолання невизначеної в русі вартості.

Визначено, що серед усіх елементів управління кредитним ризиком універсальний характер, з позиції важливості для повноцінної реалізації процесу управління, має елемент аналізу. Тільки ідентифікувавши потенційні ризикові події, можна переходити до безпосередньої оцінки ймовірних наслідків настання виявлених кредитних ризиків.

Проаналізовано, що, окрім формування впорядкованої організаційної структури, в процесі управління кредитним ризиком важливим елементом є також управлінське рішення про організацію і кадрове забезпечення відповідних процедур, а саме визначення кола посадових обов'язків та технології здійснення усіх операцій працівниками банку, та ступінь їхньої відповідальності. Організаційна функція моніторингу має на увазі формування необхідного інформаційного та нормативного забезпечення, а саме системи управлінської звітності, принципів обліку та документації усіх процедур, положень і регламентів, нормативів ризиків, прийнятої методології та методик аналізу і оцінки ризику.

Було зроблено висновок про те, що до процесу моніторингу кредитного ризику необхідно залучити наведені нижче функціональні та структурні департаменти та підрозділи комерційного банку:

- спостережна рада – у межах наданих функцій та відповідальності перед власниками комерційного банку та вкладниками і органами, які здійснюють банківський нагляд;

- правління банку – у межах наданих повноважень та перед наведеною вище спостережною радою комерційного банку, вкладниками і органами, що здійснюють банківський нагляд;

- підрозділ із ризик-менеджменту – у межах власних функцій відносно виявлення, кількісного і якісного оцінювання, контролю та моніторингу наявних у банку ризиків;

- бек-офіс – у межах наданих функцій контролю із за дотриманням усіх встановлених вимог;

- фронт-офіси – у межах наданих функцій прийняття усіх ризиків у рамках встановлених повноважень комерційним банком.

У другому розділі «*Сучасні тенденції розвитку кредитного ринку*» визначено сутність кредитного ринку, його роль в економіці країни; досліджено роль банківських установ на кредитному ринку України та причини, що впливають на їх становище банківських на кредитному ринку; проаналізовано значимість та методи регулювання Національного банку України на кредитний ринок.

В даному розділі визначено, що кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємозв'язки між підприємствами і громадянами, що потребують грошових коштів, та організаціями і громадянами, що можуть їх надати (позичити) на певних умовах.

Основними функціями кредитного ринку було визначено:

- аккумуляція грошових заощаджень різних суб'єктів і утворення великих грошових фондів;

- трансформація коштів у позичковий капітал;

- надання позик державним органам, населенню та іншим суб'єктам.

У підсумку, кредитний ринок можна охарактеризувати як середовище, в якому діють кредитори, позичальники та держава об'єднуючи та трансформуючи свої заощадження у позики.

Виявлено, що роль окремих ланок в кредитній системі не рівнозначна. Банківські установи (які традиційно займають перше місце за розмірами ресурсів), на рівні з регулятором, є головними учасниками кредитної системи. Роль лідера серед банківських установ відіграють комерційні банки, що здійснюють переважно кредитування промисловості і торгівлі. Діяльність банків доповнюють операції спеціалізованих банківських установ, що кредитують на пільгових умовах малоприбуткові та ризиковані галузі економіки (сільського господарства, житлового будівництва, малого бізнесу та зовнішньої торгівлі).

Переважаюча роль банківських установ пояснюється наступними:

1. Слабкий розвиток інституту небанківських кредитних установ;

2. Обмеженість ресурсів небанківських кредитних установ, у порівнянні з банками;

3. Переважання серед позичальників суб'єктів господарювання, які потребують значно більших обсягів ресурсів, що наявні лише у банківських установах.

Проаналізовано, що основна ціль регулювання кредитного ринку — безпека та стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів.

Встановлено, що Національний банк України, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів, здійснює постійний нагляд за дотриманням фінансово-кредитними установами

законодавства і нормативних актів, а також економічних нормативів, які ним встановлюються. До таких нормативів відносять: розміри обов'язкових резервів, що розміщуються в НБУ: нормативи ліквідності, кредитного ризику, відкритої валютної позиції, достатності капіталу.

У третьому розділі «**Виявлення залежностей розміру обсягів простроченої заборгованості від інших факторів**» проаналізовано залежність обсягів простроченої заборгованості від макроекономічних факторів та структуру банківської системи України за класами боржників.

Було наведено динаміку простроченої заборгованості за кредитами, кількості банків та наданих кредитів в Україні за 2010-2018 рр. та розроблено графіки на основі наведених даних. Після дослідження графіків було виявлено, що найсильніший вплив на обсяги простроченої заборгованості із обраних даних має показник кількості банків $R^2 = 0,8142$.

Коефіцієнти кореляції вказали на те, що найбільший вплив на обсяги простроченої заборгованості (коефіцієнт $-0,9023$ свідчить про дуже високу силу зв'язку показників) мав показник кількості банків.

Було побудовано регресійний аналіз та охарактеризовано його складові. Виявлено функції регресії на основі результатів регресійної статистики.

Було визначено значення критерію Фішера для нашої моделі, він є більшим за табличне значення критерію, тобто, з вірогідністю 0,95 можна стверджувати, що побудоване рівняння в цілому статистично надійне, значиме та суттєве.

Останнім етапом була оцінка надійності окремих коефіцієнтів, визначення критерію Стюдента.

Розрахункові значення Т-критерію були більші, ніж критичне, відповідно з імовірністю 0,95 можна стверджувати, що коефіцієнт регресії надійний, істотний. Отже, обидві змінні в нашій моделі є значимими – кількість банків та обсяг наданих кредитів. Вони мають обернену залежність від показника прострочена заборгованість.

В програмі «Statistica» ієрархічного агломеративного методу (процедура Joining (tree clustering)) був проведений кластерний аналіз. В якості запобіжної відстані між об'єктами вибрано евклідова відстань, як алгоритм об'єднання кластерів використаний метод Уорда. В результаті, було отримано дендрограму, на основі якої було виділено три основні кластери: банки, в портфелі яких провідне місце займають кредити з високим кредитним ризиком; банки, в портфелі яких провідне місце займають кредити з низьким кредитним ризиком; банки, в портфелі яких провідне місце займають кредити з середнім кредитним ризиком.

У четвертому розділі «**Практичні методи управління кредитним ризиком в Україні та світі**» було проаналізовано методику управління кредитним ризиком, яка використовується банками України; виявлено основні недоліки методики управління кредитним ризиком банківської системи України та причини, котрі частково впливають на утворення кредитного ризику; досліджено методики управління кредитним ризиком провідних банків світу; виявлено труднощі, які можуть виникнути при спробі інтеграції методик оцінки та управління кредитним ризиком

провідних банків світу в процес управління кредитним ризиком банківської системи України.

Було визначено, що оцінка кредитного ризику кожного індивідуального позичальника визначається його кредитоспроможністю, а українські банки оцінюють фінансовий стан (кредитоспроможність) своїх клієнтів на основі рекомендацій НБУ.

Проаналізовано, що розвиток банківської системи України останніми роками характеризувався високими темпами росту кредитних операцій. Із зростанням обсягів кредитування відбувалося й збільшення обсягів проблемних кредитів, під які банки формували резерви. Зокрема за 5 останніх років частка прострочених кредитів у обсязі кредитного портфеля зросла в 4,5 рази, а співвідношення резервів та кредитного портфеля – в більш ніж 3 рази, що свідчить про зростання рівня кредитного ризику банків. Найбільший обсяг резервів банки формували під кредитні операції з юридичними особами, тобто вони оцінювали такі кредити як більш ризикові.

Було визначено, що з метою зменшення частки проблемної заборгованості в загальному обсязі активів банківської системи та її оздоровлення банкам необхідно переорієнтуватися: максимум уваги звернути на попередню оцінку кредитного ризику, аніж на спроби повернути фактичну проблемну заборгованість.

Для цього їм необхідно опиратися на досвід провідних світових банківських установ, що вимірюють можливий кредитний ризик позичальника за допомогою комплексних методик оцінки. Була виявлена неможливість використання цих методик в сьгоднішніх реаліях нашої країни через недосконалість банківської системи: відсутність нормативних, критичних та середніх показників для проведення комплексних оцінок позичальників, не зовсім вірне трактування керівниками підрозділів банків функцій та ролі управління кредитним ризиком, відсутність центральної установи, яка б займалася збором кредитних даних позичальників і т.д.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Кредитний ризик - це – грошове вираження імовірного відхилення фактичних результатів з надання позичок від очікуваних (настання ризикової події) внаслідок невизначеності дії екзогенних та ендогенних факторів як відповідної реакції на керування рішеннями, пов'язаними з кредитуванням. Він не обмежується межами грошового виміру імовірного відхилення реалій від прогнозів, і охоплює сферу вилучення додаткової незапланованої вигоди (доходу, прибутку) порівняно з прогнозованими ризиковими подіями в умовах подолання невизначеної в русі вартості.

2. Окрім формування впорядкованої організаційної структури, в процесі управління кредитним ризиком важливим елементом є управлінське рішення про організацію і кадрове забезпечення відповідних процедур, а саме визначення кола

посадових обов'язків та технології здійснення усіх операцій працівниками банку, та ступінь їхньої відповідальності.

До процесу моніторингу кредитного ризику необхідно залучити наведені нижче функціональні та структурні департаменти та підрозділи комерційного банку: спостережна рада – у межах наданих функцій та відповідальності перед власниками комерційного банку та вкладниками і органами, які здійснюють банківський нагляд; правління банку – у межах наданих повноважень та відповідальності перед наведеною вище спостережною радою комерційного банку, вкладниками і органами, що здійснюють банківський нагляд; підрозділ із ризик-менеджменту – у межах власних функцій відносно виявлення, кількісного і якісного оцінювання, контролю та моніторингу наявних у банку ризиків; бек-офіс – у межах наданих функцій контролю із за дотриманням усіх встановлених вимог; фронт-офіси – у межах наданих функцій прийняття усіх ризиків у рамках встановлених повноважень комерційним банком.

3. Кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємозв'язки між підприємствами і громадянами, що потребують грошових коштів, та організаціями і громадянами, що можуть їх надати (позичити) на певних умовах.

Основними функціями кредитного ринку було визначено:

- акумуляція грошових заощаджень різних суб'єктів і утворення великих грошових фондів;
- трансформація коштів у позичковий капітал;
- надання позик державним органам, населенню та іншим суб'єктам.

Основні учасники кредитного ринку – це кредитори, що надають у позику на різних умовах тимчасово вільні грошові кошти, позичальники та держава.

У підсумку, кредитний ринок можна охарактеризувати як середовище, в якому діють кредитори, позичальники та держава об'єднуючи та трансформуючи свої заощадження у позики.

4. Основна ціль регулювання кредитного ринку — безпека та стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів. Регулювання кредитного ринку України покладено на Національний банк України (НБУ). Національний банк України, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів, здійснює постійний нагляд за дотриманням фінансово-кредитними установами законодавства і нормативних актів, а також економічних нормативів, які ним встановлюються. До таких нормативів відносять: розміри обов'язкових резервів, що розміщуються в НБУ: нормативи ліквідності, кредитного ризику, відкритої валютної позиції, достатності капіталу.

5. Коефіцієнти кореляції вказали на те, що найбільший вплив на обсяги простроченої заборгованості (коефіцієнт $-0,9023$ свідчить про дуже високу силу зв'язку показників) мав показник кількості банків.

Було побудовано регресійний аналіз та охарактеризовано його складові. Виявлено функції регресії на основі результатів регресійної статистики.

Було визначено значення критерію Фішера для нашої моделі, воно є більшим за табличне значення критерію, тобто з вірогідністю $0,95$ можна стверджувати, що побудоване рівняння в цілому статистично надійне, значиме та суттєве.

Останнім етапом була оцінка надійності окремих коефіцієнтів, визначення критерію Стюдента розрахункові значення якого більші, ніж критичне, відповідно з імовірністю 0,95 можна стверджувати, що коефіцієнт регресії надійний, істотний. Обидві змінні в нашій моделі є значимими – кількість банків та обсяг наданих кредитів. Вони мають обернену залежність від показника прострочена заборгованість.

6. На основі дендрограми кластерного аналізу можна виділити три основні кластери: банки, в портфелі яких провідне місце займають кредити з високим кредитним ризиком; банки, в портфелі яких провідне місце займають кредити з низьким кредитним ризиком; банки, в портфелі яких провідне місце займають кредити з середнім кредитним ризиком.

Оскільки в кластері №1 ми маємо лише 2 банки, то, відповідно, в них однакова відстань до центра кластера. АТ "Укрексімбанк" та АТ "ОЦАДБАНК" державні банки, вони займають високу питому вагу у активах банківської системи України (12,05% та 15,3 відповідно) та є системно важливими. Тому велика частка недоброякісних активів, які відносяться до Класу 10 може призвести до виникнення системної події.

У кластері №2 ми маємо 14 банків, оскільки сума наданих ними кредитів незначна порівняно с кластером №1 та кластером №3. Чим більша відстань до центру кластеру, тим менш типовим є об'єкт в даному кластері. В даному випадку значним чином коливається АТ "Райффайзен Банк Аваль" (який є великим банком з іноземним капіталом), АБ "УКРГАЗБАНК" (який протягом останніх декількох років нарощує обсяги активів) та ПАТ КБ "ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА".

Оскільки в кластері №3 ми маємо лише 2 банки, то, відповідно, в них однакова відстань до центра кластера. ПАТ "Промінвестбанк" та АТ "СБЕРБАНК" мають схожу велику суму кредитів за класом боржника №10. Велика частина недоброякісних активів може призвести до порушення ліквідності, платоспроможності банків та можливої ліквідації у майбутньому.

7. З метою зменшення частки проблемної заборгованості в загальному обсязі активів банківської системи та її оздоровлення банкам необхідно переорієнтуватися: максимум уваги звернути на попередню оцінку кредитного ризику, аніж на спроби повернути фактичну проблемну заборгованість.

Для цього необхідно опиратися на досвід провідних банківських установ, що вимірюють можливий кредитний ризик позичальника за допомогою комплексних методик оцінки. Проте, в реаліях нашої країни, наразі здійснювати подібні оцінки немає можливості через недосконалість банківської системи: відсутність нормативних, критичних та середніх показників для проведення комплексних оцінок позичальників, не зовсім вірне трактування керівниками підрозділів банків функцій та ролі управління кредитним ризиком, відсутність центральної установи, яка б займалася збором кредитних даних позичальників і т.д.

АНОТАЦІЯ

Ткаченко Д.Ю., Шевченко О.В., «Управління кредитним ризиком в банку»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа, та страхування» за магістерською програмою «Управління діяльністю банків на фінансовому ринку», Одеський національний економічний університет. - Одеса, 2018 рік

У роботі розглядаються теоретичні аспекти визначення сутності поняття кредитного ризику, його ідентифікація та методичні аспекти його управління.

Проаналізовано роль банківських установ на кредитному ринку та регулювання кредитного ринку України з боку НБУ. Проведено кореляційно-регресійний аналіз простроченої заборгованості банків України, наведено кластерний аналіз кредитів за класами боржника банків України.

Запропоновано вдосконалення методів управління кредитним ризиком на прикладі світового досвіду. Обґрунтовано напрямки вдосконалення управління кредитним ризиком банків України.

Ключові слова: кредитний ризик, управління кредитним ризиком, банк, проблемні кредити, контроль кредитного ризику, методи мінімізації кредитного ризику.

ANNOTATION

Tkachenko D., Shevchenko O., «Credit risk management in the bank».

Thesis for Master degree in specialty «072 Finance, Banking, and Insurance» under the program «Managing the activities of banks in the financial market»,

Odessa National Economic University. - Odessa, 2018

Thesis consists of four chapters. Object of study is the process of credit risk management of commercial bank.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of definition of credit risk, its identification and methodological aspects of its management.

The role of banking institutions in the credit market and regulation of the credit market of Ukraine by the NBU was analyzed. A correlation-regression analysis of overdue debts of Ukrainian banks was conducted, a cluster analysis of loans by classes of the debtor was presented.

The improvement of methods of credit risk management is offered on the example of world experience. The directions of improvement of credit risk management of banks of Ukraine were substantiated.

Keywords: credit risk, credit risk management, bank, problem loans, credit risk control, methods for minimizing credit risk.